

ISSN 0350–185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXII, СВ. 3–4

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк, др Рајна Драгићевић,
др Најда Иванова, др Александар Лома, др Алина Ј. Маслова,
др Софија Милорадовић, др Мирослав Николић, др Слободан Павловић,
др Предраг Пипер, др Слободан Реметић, др Живојин Сјанојчић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викџор Фридман*

Главни уредник

Предраг Пипер

БЕОГРАД

2016

ISSN 0350-185x, LXXII, св. 3–4 (2016)

UDK: 811.16'367.622'37

305-055.1/2:811.16

COBISS.SR-ID: 226397964

DOI: 10.2298/JF11604035P

Примљено: 20. јуна 2016.

Прихваћено: 21. јуна 2016.

Оригинални научни рад

ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР*

Универзитет у Београду**

Филолошки факултет

Катедра за славистику

О СОЦИЈАЛНИМ ФЕМИНИНАТИВИМА У СРПСКОМ И ДРУГИМ СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА

Предмет овог рада је једна актуелна појава у савременим словенским језицима, неједнако у њима изражена, чија је суштина у тежњи појединих друштвених субјеката да се граматичка категорија именичког рода прилагоди захтевима актуелног политички коректног говора. У неким словенским језицима та појава има дубље, а у другим краће корене, или се и није укоренила, а испољава се у захтевима да према именицама мушког рода које значе друштвени статус или професију, обавезно (дакле, граматикализовано) постоје и именице женског рода са одговарајућим значењем, те да се приликом употребе именица које значе професију или друштвени статус обавезно истиче пол особе о којој је реч.

У раду се развијају тезе: 1. да се процес стварања социјалних феминатива природно шири и да треба да се шири у складу са све већом улогом жена у савременом друштву, која им свакако припада, 2. да је та појава неједнако изражена у појединим словенским језицима, 3. да је у већини савремених словенских језика више изражено вештачко стварање социјалних феминатива и ширење њихове употребе него њихово спонтано настајање, 4. да се вештачко стварање социјалних феминатива одвија на начин који је недоследан јер не узима у обзир друге врсте речи и синтаксичка правила, 5. да то има за последицу доста изражена колебања у употреби феминатива, што у извесној мери дестабилизује књижевнојезичку норму, 6. да је употреба социјалних феминатива сувишна тамо где наглашавање пола особе о којој је реч представља комуникацијски небитну информацију, 7. да употреба или избегавање

---

* predrag.piper@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру научног пројекта 178021 – *Опис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

употребе фемининативних неологизама неретко има за последицу маркирања говорника према критеријуму политичке коректности или некооректности, 8. да је такав однос према фемининативним неологизмима покушај политизоване граматикализације појаве која је по својој природи у словенским језицима слабо граматикализована.

Емпиријску основу овог рада чине примери узети из штампаних и електронских речника и база података о словенским језицима као и примери добијени анкетирањем говорних представника појединих словенских језика.

Кључне речи: српски језик, словенски језици, именице, граматички род, природни род, фемининативи, политичка коректност.

1. На саветовању Управе за родну равноправност Министарства рада и социјалне политике Републике Србије, одржаном 10. априла 2009, чији је директор др Наталија Мићуновић, проф. др Драгољуб Мићуновић је изјавио да се српско друштво још није одредило према народној песми „Зидање Скадра“, у којој се говори о томе како је једна жена узидана у темеље града.¹ Говорник није разрађивао идеју како данашње друштво треба да се одреди према једној епској песми и да ли треба оцењивати политичку коректност и других српских епских песама или чак укупне српске књижевности, мада је касније и то постало тема савременог српског политичког дискурса (KALITERNA 2013). Наводим то као илустрацију атмосфере глобалног покрета који се у социологији назива радикалним феминизмом (АНТОНИЋ 2011), за разлику од либералног феминизма. У оквиру тог покрета даје се политичка, медијска и финансијска подршка и идеји да, поред осталог, треба извршити критичку ревизију граматике српских именица, и одговарајуће лексике, у складу са захтевима за родном равноправношћу.

2. У складу с концепцијом граматичког значења као саставног дела граматичке категорије, које има обележја обавезности за ши-

¹ Председник Центра за демократију Драгољуб Мићуновић рекао је на дебати „Родна равноправност у Србији – шансе и препреке“, која је у оквиру пројекта „Демократски политички форум“ одржана 10. априла 2009, да у Србији није проблем недостатак правних аката о родној равноправности, већ игнорисање постојећих, посебно истакавши да је кључни проблем „у мушкој култури у Србији, која још није осудила народну песму ‘Зидање Скадра на Бојани’ у којој је у кулу заидана жена – мајка, што показује колико проблем равноправности мушкараца и жена извире из дубине нашег друштва“. (http://rtv.rs/sr_lat/drustvo/vlada-uskoro-o-ravnopravnosti-polova_121362.html)

року класу језичких јединица, обележје регуларности израза и регуларности организације грамема обухваћених појединим граматичким категоријама (BAUDOIN DE COURTENAY 1929; JESPERSEN 1955, ДОКУЛИЉ 1958, ЈАКОБСОН 1959/1985, МЕЛ'СНУК 1963, ЗАЛИЗНЯК 1967, БОНДАРКО 1976, ПИПЕР 1988), граматикализацијом се овде назива процес ширења круга лексема за које су неки граматички облик и садржај обавезни, као и процес растуће регуларности организовања њиховог израза и садржаја, – за разлику од граматикализованости, као достигнутог степена процеса граматикализације у одређеној фази језичког развоја; и за разлику од деграматикализације, односно лексикализације, као процеса поступног губљења граматичких обележја (нпр. придевски вид у српском језику, или глаголи одређеног/неодређеног кретања у словенским језицима); и за разлику од реграматикализације, односно поновне граматикализације неке мање или више већ деграматикализоване појаве (нпр. разговорни вокатив руских именица на *-а*, типа *мам*, *Саш*, *Јур* и сл., који није наслеђен из прасловенског, него је новијег порекла).

3. Идеја о сталним језичким процесима лексикализације и морфологизације, коју је Јан Бодуен де Куртене издвајао као један од основних резултата својих лингвистичких истраживања (БОДУЕН ДЕ КУРТЕНЕ 1897; БОДУЕН ДЕ КУРТЕНЕ 1988), налази се у основи теорије граматикализације у оном виду како је ту идеју формулисао Антоан Меје (МЕЈЛЕТ 1948/1912) и како се она даље развијала.

Процеси граматикализације, деграматикализације и реграматикализације разликују се обимом и интензитетом као и облицима у којима се испољавају, што се понекад одвија под утицајем друштва и политике на књижевни језик и на његову норму.

То се испољава и у покушајима граматикализације социјалних феминатива у савременом српском књижевном језику, као именичких изведеница женског рода које значе друштвени статус, функцију или занимање, типа *васиџијачица*, *ујравница*, *учиџијелица* итд., за разлику од биолошких феминатива типа *голубица*, *медведица*, *слоница* и сл. Слично је и у другим словенским језицима.

Социјални феминативи у српском језику, као и у другим словенским језицима, постоје одавно, на пример, за означавање специфично женских занимања (нпр. *бабица*, *неговатијелица*, *џримаља*), али и за многа друга занимања (нпр. *џродавачица*, *радница*, *учиџијелица*) или статус (нпр. *џобедница*, *саџуџиница*, *сарадница*). Број таквих речи се спонтано повећава у складу са мењањем улоге жене у

друштву и у српској језичкој слици света (HENTSCHEL 2003), а за многе социјалне маскулинативе усталила се, поред функције означавања мушког пола, и функција родно неутралних облика, који означавају само врсту статуса или делатности, нпр. *академик*, *диригент*, *судија*, када информација о полу особе није релевантна, слично као што значење пола немају, јер га и не могу имати, именице мушког или женског рода за неживо, нпр. *наводник*, *показатељ*, *разделјак* или *косилица*, *казаљка*, *гумица* и сл.

Распрострањеност социјалних маскулинатива у категорији *nomina agentis*, гледано историјски, одражава преовлађујуће агентивну улогу мушких особа у привредним и друштвеним пословима у прошлости, а ширење социјалних фемининатива у савременим језицима одражава чињеницу да је данас стање у том погледу друкчије: у већем делу света жене су у друштву и правно, а умногоме и реално изједначене са мушкарцима. У мери у којој друштву буде потребно да то посебно језички изрази, спонтано ће се стварати и ширити нови социјални фемининативи, а у мери у којој се та разлика буде сматрала мање важном или небитном, користиће се постојећи облици за означавање особа оба пола.² У мери у којој они који воде језичку политику у некој земљи, или могу на њу да утичу, буду желели да се та разлика строго језички поштује, они ће настојати да своја убеђења спроведу средствима која су им на располагању, а у мери у којој је јавност спремна да прихвати такву језичку политику, она ће је мање или више прихватати или игнорисати.

Разматрање питања о граматикализацији социјалних фемининатива тражи разликовање унутарјезичких и ванјезичких узрока граматикализације.

4. Теза да су многи језици света више или мање андроцентрични вероватно би могла бити тачна не само са историјског становишта него и када је реч о савременим језицима (јер за њу постоје емпиријске потврде), али теза да употреба маскулинатива у неутралној родној функцији отежава комуникацију зато што сугерише идеју о

² Питање социјалних фемининатива (са различитим термилошким одређењима) с пажњом је, и без непотребне политизације, разматрано на материјалу различитих словенских језика знатно пре него што је постало део савремене гендерне проблематике, нпр. VINCE 1954–1955; НИКОЛИЋ 1955; HRASTE 1957; ЈАНКО-ТРИНИЦКАЈА 1966; LENČEK 1972; ЋОРИЋ 1975; ČORIĆ 1978; ČORIĆ 1979; ČORIĆ 1980; ЋОРИЋ 1982; ČORIĆ 1989–1990; МЕЃКОВСКА 1980; KALOGJERA 1981; МАРКОВ 1981; ТОПОРИЋ 1981; АНИЋ 1984; БАРИЋ 1987; БАРИЋ 1988; БАРИЋ 1989.

мушкој супремацији фактички још није убедљиво доказана, него остаје само претпоставка (ДЕНИСОВА /ред./ 2002). Управо супротно, када се наглашава пол именицом означене особе тамо где је то комуникацијски ирелевантно, то одвлачи пажњу од основног предмета и нарушава спонтану и оптималну комуникацију без мањка и без вишка релевантне информације.

Вештачка семантизација категорије именичког рода и граматикализација социјалних феминатива средствима језичке политике тешко да може унапредити друштвене односе међу половима. Колико друштво буде постајало хармоничније и мање андроцентрично, то ће се, пре или касније, одразити у језику, колико буде било потребно, док тежње да се друштвени односи промене средствима језичке политике, укључујући споља контролисану граматикализацију неког значења, пре могу да одвуку пажњу јавног мњења од правих крупних проблема односа међу половима него што могу да битно допринесу њиховом решавању.

Као што је познато, именички род је слабо семантизована категорија јер облици за род врло често не значе пол нити било шта друго, него служе остваривању конгруенције и координације као синтаксичких средстава која показују функционалне везе међу појединим речима у реченици. Убрзаним стварањем десетина или чак стотина феминативних неологизама (или неофеминатива, в. АРХАНГЕЛСКАЈА 2013) стање се у том погледу мења, семантички потенцијал категорије именичког рода расте, а због нормативне неразрађености синтаксичке стране те амбициозно замишљене иновације отварају се конгруенцијске и координацијске неусаглашености, односно конгруенцијски конфликти (т. 10).

5. Иако је пажња граматичара по правилу више усмерена на унутарјезичке односе у граматичким системима, у граматичким истраживањима често се морају узети у обзир појаве које припадају социолингвистици, психолингвистици, етнолингвистици или некој другој области интердисциплинарних проучавања језика.

Питање о граматикализацији социјалних феминатива у савременим словенским књижевним језицима припада претежно области социограматике, јер је то пре свега питање о оправданости вештачког стварања већег броја нових језичких јединица, чак и нових правила деривације социјалних феминатива, као облика који треба да буду не само средство означавања неке професије, статуса и сл. него и средство испољавања равноправног односа говорног лица

према особама једног и другог пола, па чак, ако не и пре свега, средство испољавања или наглашавања политичке коректности говорног лица, јер фемининативни неологизми данас имају формалну и неформалну подршку утицајних носилаца језичке политике (посебно појединих политичких странака, невладиних организација и удружења грађана).³

Унутарјезички разлози граматикализације социјалних фемининатива налазе се, пре свега, у све већој комуникацијској потреби за именовањем жене као све важнијег субјекта друштвених односа у савременом свету.

Спољашњи разлози граматикализације социјалних фемининатива своде се, прво, на језичке контакте, и, друго, на утицај језичке политике на књижевнојезичку норму. У процесу граматикализације социјалних фемининатива у словенским језицима главни спољашњи покретач тог процеса крајем XX и на почетку XXI века јесте овај други поменути фактор.

Питање стварања фемининатива у српском и другим словенским језицима јесте питање које је, дакле, не само лингвистичко него и социолошко и политиколошко (НОРВАТ 2007; АНТОНИЋ 2011), јер је, с једне стране, реч о глобалном пројекту остваривања потпуне равноправности полова у савременом друштву, а, с друге стране, реч је о не мање актуелном пројекту вредновања људи према њиховој политичкој коректности, што се шири не само језиком медија него и уопште јавним говором, продире у наставне програме, у издавачке планове, научне пројекте и сл.

6. Процес раста броја социјалних фемининатива у словенским језицима одвија се различитим темпом у различитим словенским језицима на мање или више сличне, али не сасвим исте начине.⁴ У словеначком језику, на пример, он је почео раније и одвијао се углавном равномерно, у хрватском језику он се донекле остваривао

³ Садржај политичке коректности одређује актуелна доминантна идеологија. Било би супротно природи језичког бића када би се очекивало да језик мора вештачки да се промени, у духу нове политичке коректности, кад год се промени владајућа идеологија.

⁴ На то посебно упућују радови у којима се гендерна проблематика разматра у два или више језика, нпр.: ВЕРАМЈАЈУК 1996; HELLINGER, Marlis & Hadumod BUSSMANN 2001; VAN LEEUWEN-TURNOVCOVÁ, J. et al. (eds). 2002; DOLESCHAL 2003; УМЕК 2008; НЕЩИМЕНКО 2009; 2010; БОКАЛЕ 2009; ВАЉЋ 2012; KRANJC, Simona in Martina OŽBOT 2013; АРХАНГЕЛСКАЈА 2013; HELLINGER and MOTSCHENBACHER (ed.) 2015.

и као средство продубљивања диференцијације у односу на српски језик, а у другим јужнословенским језицима стварање нових социјалних фемининатива током последњих деценија најчешће је било један показатељ политичких промена и нових идеолошких образаца.

Може се претпоставити да је процес стварања социјалних фемининатива почео раније и да се одвијао равномерноје у оним словенским језицима у којима се мање испољавао утицај традиционалне културе на језичке процесе у датој области, где је било јаче имплементације језичке политике у језичку стварност, али и тамо где се јаче осећао утицај немачког језика, у којем се разлика између социјалних фемининатива и социјалних маскулинатива изражава врло јасно и доследно, нпр. *der architekt / die architektin, der lehrer / die lehrerin* итд.

Уп., на пример, респективно, у чешком и словачком – чешки: *Přišla prezidentka, předsedkyně parlamentu, premiérka (předsedkyně vlády), ministryně, státní tajemnice, rektorka, děkanka, ředitelka, správkyňe, vedoucí* (облик у ном. јд. исти је за оба рода) / *šéfová, šéfká* (кол.), *lékařka / doktorka, profesorka, docentka, asistentka, studentka, teoložka, služka, lingvistka, umělkyně, básnířka, spisovatelka, poslankyně, řečnice / mluvčí* (ном. јд. исти за оба рода), *kosmonautka, astronautka, podvodnice, vědkyně*. Такође: *Ona je tady nejznámější akademická, spisovatelka, lingvistka, výzkumnice, letkyně, dopravní policistka, lupička / zlodějka, překladatelka / tlumočnice*. Такође: *Paní profesorka položila otázku; paní profesorko, tady máte knihu;*⁵

словачки: *Přišla naša prezidentka, ich predsedníčka parlamentu, vaša premiérka, ministerka, štátna tajomníčka, rektorka, dekanica, riaditeľka, vedúca, šéfká, doktorka, profesorka, docentka, asistentka, študentka, teologička, slúžka, lingvistka, umelkyňa, poetka, spisovateľka, poslankyňa, rečníčka, kozmonautka, astronautka, podvodníčka, vedkyňa*; или: *Ona je tu najvýznamnejšia akademická, spisovateľka, lingvistka*,

⁵ За више података о социјалним фемининативима у чешком језику в. СМЕЈРКОВА 2003; НЕЩИМЕНКО 2009; НЕЩИМЕНКО 2010; АРХАНГЕЛЬСКАЯ 2012; за словачки језик в. WIRGHOVÁ 2008; МИЧÁЛКОВА 2010; МИЧÁЛКОВА 2014; *АКО POUŽÍVAŤ* 2013; СВИКОВА (ed.) 2014; ТЕРКАНИЧ 2014.

Аутор је захвалан колегама које су му помогле у прибављању језичке грађе за ово истраживање: Нички Бечевој (бугарски), Елени Бузаровској (македонски), Светлани Гољак (белоруски и руски), Маји Ђукановић (словеначки), Вероники Јармак (украјински), Јарославу Линди (чешки), Вери Митриновић (пољски), Стефани Пауновић Родић (словачки), Далибору Соколовићу (горњо- и доњолужички, чешки и словачки језик).

výskumníčka, letkyňa, dopravná policajtká, zlodejka, prekladateľka/tlmočníčka, или: *Pani profesorka kládla otázku* и сл.

Ширење социјалних фемининатива у словачком, чешком, словеначком и хрватском језику (који су некада били језици словенских народа Аустроугарске, дакле у дуготрајном контакту с немачким језиком) очигледно је почело раније и остваривало се шире него у неким другим словенским језицима.

У словеначком језику регуларност односа између социјалних маскулинатива и социјалних фемининатива је релативно висока (в. KOZMIK in JERAM (ur.) 1995; KUNST-GNAMUŠ 1995; BEŠTER 1997; STABELJ 1997; GORJANC 2007; STATISTIČNI URAD 2008; KUSTEC 2009; HUMAR 2011; BEDNARSKA 2013; ŠRIBAR 2014), али има и алтернативних варијаната, нпр. *Prišla je naša predsednica države, njihova predsednica parlamenta, vaša premierka, ministrica, državna sekretarka, rektorica, dekanica*, (372 примера у корпусу www.gigafida.net), поред *dekanja* (228 примера у корпусу [gigafida](http://gigafida.net)) и поред *dekanka* (162 примера у корпусу [gigafida](http://gigafida.net)); у том значењу не постоји у речнику *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, али је у употреби, *direktorica, upravnica, šefinja* поред *šefica* (кол.), у речнику *Slovar slovenskega knjižnega jezika* има квалификатор: *žargonsko*, *doktorica, profesorica, docentka, asistentka, študentka, teologinja, služkinja, lingvistka, umetnica, pesnica, književnica, poslanka, govornica* (жена која држи говор, поред *govorka* (жена који говори неки језик, нпр. *rojena govorka slovenščine*), *kozmonavtka, astronautka* (не постоји у речнику *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, али се користи), *prevarantka, znanstvenica* итд., али само: *Ona je tukaj najbolj znana akademičarka, pisateljica, lingvistka, raziskovalka, pilotka, prometnica, lopovka* (ретко, не постоји у речнику *Slovar slovenskega knjižnega jezika*) поред *tatica, prevajalka*; или: *Ona je najbolj znana ženska med akademiki, med pisci, lingvisti, raziskovalci, piloti, prometniki, lopovi/tatovi*; такође: *Gospa profesorica je zastavila vprašanje* поред *Gospa profesor je postavila vprašanje* (кол.); *Gospa profesorica, izvolite, knjigo* и *Gospa profesor, izvolite knjigo* (кол.).

У Словенији се, на пример, и дипломе издају тако да се у њима паралелно наводе социјални фемининатив и социјални маскулинатив, иако се, разуме се, и из имена, а често и презимена види разлика према полној припадности. На пример, *Po uspešno opravljenih študijskih obveznostih pridobi diplomant oz. diplomantka študijskega programa strokovni naslov: diplomirani anglist oz. diplomirana anglistka...*

Сличну језичку ситуацију показују хрватски примери, нпр. *Došla je naša predsednica države, predsednica sabora, vaša premijerka,*

državna sekretarka, rektorica, dekanica, ravnateljka, doktorica, profesora, docentica, asistentica, studentica, kolegica, lingvistica, poslanica, umjetnica, autorica, vojnkinja, pročelnica, dopročelnica, suradnica, tajnica и сл. (За хрватску језичку ситуацију у том погледу в. посебно: MOTSCHENBACHER & WEIKERT 2015)

Ситуација у горњолужичкосрпском и доњолужичкосрпском језику, где је иначе језички пуризам релативно заступљен, у том погледу је најсличнија оној у чешком и словачком, што је разумљиво с обзиром на чињеницу да ти језици вековима постоје у окружењу немачког језика, у којем се дата разлика доста доследно спроводи. Ипак, ни ту граматикализација односа између социјалних феминатива и маскулатива није потпуна, нпр. Именице *doktor, profesor, rektor* у горњолужичкосрпском се употребљавају и за мушка и за женска лица (мада постоји реч *doktorka* за професију).

Уп. такође, за горњолужичкосрпски: *doktor, profesor, rektor; předsydk, prezidentka parlamenta, kanclerka/premierka, ministerka, sekretarka, rektorka, dekanica, direktorka, zarjadnica, šefina, doktorka, profesorka, docentka, asistentka, studentka, teologowka, služowna, linguistka, wumělč, poetka/lyrikarka/basnica/basnjerka, literatka, posolka, řečnica, kosmonawtka, astronawtka, wobšudnica, wědomostnica, člonka akademije / akademikarka, spisowacelka, slědžerka, pilotka, policistka, padušnica, přełożowarka* итд.; и за доњолужичкосрпски: *Jo pšišla naša prezidentka, waša pšedsedarka parlamenta, waša premierministarka, ministarka, wenkowna ministarka, rektorka, dekanica, direktorka, stewardessa, šefowka, doktorka, duchtarka (ärztin), profesorka, docentka, asistentka, studentka, teologowka, služabnica, řečywědnica, linguistka, wumělcowka, basnikarka, spisowaselka, spisarka, abgeordnete: wótpóslana, wótpóslančica, – botschafterin: wjelikopóslančica, wjelikopóslančowka, powědarka, kosmonawtka, astronawtka, Wobšudnica, wědomostnica; такође: Wóna jo how nejslawnjejša akademikarka, spisowaselka, řečywědnica, linguistka, slěžarka, pilotka, lětarka, wobchadowa policistka, zložejka, dolmetšarka* (комбинација типа „жеńska spisowasel“ била би неуобичајена). Уп. такође: *Kněni profesorka jo se wopšašala / Kněni profesorka jo stajila pšašanje; Kněni profesorka, knihy pšosym.*

Иако је у пољској култури чврсто укоренео наглашено учтив однос према женама, или можда баш зато, радикално схватање језички изражене равноправности међу половима, није изразито заступљено мада феминативни неологизми такође постоје (в. BURA 2005). Узрок томе је, вероватно, у чињеници да је у пољској култури

такође врло изражено поштовање властите традиције, укључујући и језичку, као и то што се честа употреба хонорификатива *pan* или *pani* испред назива занимања, или друштвеног статуса (нпр. *Pan profesor / Pani profesor*) очигледно схвата као довољан диференцијални знак да ли је реч о мушкој или женској особи).

У источнословенским језицима се број социјалних фемининатива такође увећава, али спорије и без вештачког убрзања које би подстицале невладине и сличне организације, као и без притиска језичке политике која би била под њиховим утицајем.

Уп. за руски: *Пришла президент государства; премьер-министр, министр, государственный секретарь, ректор, декан, управляющая, студентка, артистка, поэтесса, выступающая, говорящая, обманщица, ученая, воровка, переводчица*. Такође: *Госпожа профессор задала вопрос; Госпожа профессор, возьмите, пожалуйста, книгу и сл.*⁶

Уп. за белоруски⁷: *Прышла прэзідэнт дзяржавы, прэм'ер-міністр, міністр, дзяржаўны сакратар, рэктар, асістэнтка, студэнтка, паслушніца, лінгвістка, артыстка, паэтка, касманаўтка, ашуканка, вучоная, пісьменніца, даследчыца, перакладчыца*. Уп. такође: *Спадарыня прафесар задала пытанне, Спадарыня прафесар, вазьміце, калі ласка, кнігу*.

У украјинском језику ситуација је у том погледу донекле ближа пољској, пре свега због употребе хонорификатива, нпр. *Пан керівник / Пані керівник*, мада се у неким случајевима колоквијално употребљавају социјални фемининативи, нпр. *Пані керівниця*. Уп. *Прибула президент нашої держави; голова їхнього парламенту; ваша прем'єр(ша), (пані) міністр; (пані) державний секретар; (пані) ректор; (пані) декан; пані керівник, (пані) начальник, (пані) лікар; (пані)*

⁶ У руском језику су колоквијални или супстандардни облици попут *администраторша, ассистентка, гаишница, деканша, депутатша, директрисса, докторша, доцентка, космонавтка, лингвистка, литераторша, министерша, председательша, премьерша, профессорша, ректорша, шефиня* и сл., што важи и за многе социјалне фемининативе у белоруском језику (нпр. *адміністратарка, астранаўтка, ашуканка, вучоная, доктарка, дэканша, дэпутатка, дырэктарка, літаратарка, міністрыха, прафесарка, рэктарша, сакратарка, шэфіня*) и украјинском језику (*асистентка, брехуха, викладачка, директорка, керівниця, лікарка, литераторка, перекладачка, професорка* итд.). О савременом руском језику из угла политике гендерне равноправности, в. НЕЩИМЕНКО 2009; НЕЩИМЕНКО 2010; DOLESCHAL 2003; DOLESCHAL & SCHMID 2001.

⁷ За више података о социјалним фемининативима у белоруском језику в. МЕЅКОВСКА 1980; ВЕРАМЯЮК 1996; ВОРОНОВИЧ 2000.

викладач; (пані) доцент; студентка; лінгвіст; артистка; художница; поетеса; (пані) депутат; (пані) оратор; космонавт; астронавт; (пані) науковець; Вона тут найвідоміша жінка-академік, письменниця; лінгвіст; дослідниця; пілот; регуловальниця; перекладач; Пані викладач (викладачка) поставила запитання. Пані професор(ка) поставила запитання; Пані викладач (професор/ко) візьміть, будь ласка, книгу.⁸

У српском, македонском и бугарском језику ситуација је мање-више слична (в. САЗДОВ 2007; 2011; БОКАЛЕ 2009; БОНДЖОЛОВА 2004; КАТАРОВА 2016) – постоје 1) социјални фемининативи који су се доста усталили без додатне стилске вредности, нпр. *учиџельџа*, мак. и буг. *учиџелка*, затим 2) социјални фемининативи који су уобичајени у разговорном стилу, поготову ако нема другог знака да је реч о особи женског пола, нпр. срп. *џредседница*, мак. и буг. *џредседатџелка* (у парламенту), и 3) социјални фемининативи који су настали вештачки и који се осећају као лексеме са обележјем политичке коректности, односно тежње ка истицању равноправности међу половима, нпр. срп. *доцентџикиња*, мак. и буг. *доцентџа*.

Уп. у српском језику неколико примера који су стилски маркирани као разговорни или као наглашено политички коректни (у зависности од конкретне говорне ситуације): *Дошла је џредседница државе, њихова џредседница џарламентџа, ваша џремијерка, министџарка, државна секретџарка, рекџорка, деканица, дирекџорка, уџравница, шеџица, докџорка, џрофесорка, доцентџикиња, асистентџикиња, стџудентџикиња, џеолоџикиња, слуџикиња, лингвистџикиња, уметџница, џеснициња, књижевница, џосланица, говорница, космонауџикиња, асџронауџикиња, џреваранџикиња, научница*. Уп. примере без такве стилске маркираности: *Она је овде најџознаџија жена академик* (једина уобичајена и нормативно прихватљива могућност); *Госџођа џрофесор је џосџавила џиџање*; *Госџођо џрофесор, изволиџе књигу* (у званичном изражавању и обраћању).

Уп. у македонском језику: *Дојде нашџа џреџседатџелка на државџа, нивнаџа џреџседатџелка на џарламентџоџи, вашџа џремџерка, министџерка(џа) – државна(џа) секретџарка, рекџоркаџа, деканкаџа, дирекџоркаџа, уџравничка(џа), шеџица(џа), докџорка(џа), џрофесорка, доцентџа⁹, асистентџа(џа), стџудентџа(џа),*

⁸ За више података о социјалним фемининативима у савременом украјинском језику в. АРХАНГЕЛЬСКАЯ 2011; АРХАНГЕЛЬСКАЯ 2013.

⁹ Ретко, в. http://mk-mk.facebook.com/graphicartsofija?Sk=app_4949752878, http://www.antikorupcija.org.mk/vnatresna_center.asp?Lang=mak&ion=novosti_detail

служавка, лингвистика, уметничка¹⁰, њојшеса, њисајелка, њрајшеничка (во парламент), говорник, жена-космонавџи, жена-асџиро-навџи- ѡреваранџика, научничка (ретко), Таа е џука најџознаџаџа жена академик, џисајелка, лингвистика, жена-исџиражувач, жена џилоџи, сообраќајка, крадачка, ѡреведувачка, Госџоџаџа ѡрофесорка//ѡрофесор ѡсџаџи ѡрашање, Госџоџо ѡрофесорке//ѡрофесор (али: Госџоџин ѡрофесор, ...), ѡвелеџе ја книгаџа.

Уп. у бугарском језику: Дојде нашата президентка (прихватљиво ако је на челу фирме, али није прихватљиво за особу на челу државе), тџхната председателка на парламента, ваџата председателка на министерския съвет (али не може: ваџата министър-председателка), държавен секретар (секретарка само као сарадница у администрацији), директорка, управителка, лекарка, асистентка, студентка, слугиня, поетеса, литераторка, ораторка (?) (али говорителка – на радију је прихватљиво), космонавтка (поред жена космонавт), астронавтка (али и жена астронавт), измамница. Такође: Тук тџ е нај-известната жена академик, писателка, лингвистка (али и жена езиковед), изследователка, жена пилот, жена пџтен полицай (али и пџтна полицайка или катаджџијка (кол.), преводачка. Такође: Госпозџата професор зададе вџпрос; Госпозџо професор, заповџдајте книгаџа.¹¹

Међутим, и у оним језицима у којима стварање социјалних фемининатива има дужу традицију, убрзано ширење социјалних фемининатива постало је важан део актуелне језичке политике, сличне оној каква се спроводи у другим земљама Европске уније, с том битном разликом што у несловенским европским језицима нема проблема са конгруенцијом и координацијом у роду именица, придева и глагола, какви постоје у словенским језицима, па се у несловенским језицима скоро све завршава на стварању нових речи или употреби члана, док је у словенским језицима стварање нових социјалних фемининатива само први и лакши корак на том несигурном путу, а други, синтаксички корак, у вези са конгруенцијом и координацијом, препушта се решавању „у ходу“ и импровизацијама у

&id=516, [http://www.pf.ukim.edu.mk/images/image/filozofija%20na%20pravoto%2020112012%20\(kambovski%20i%20ristova-asterud\).doc](http://www.pf.ukim.edu.mk/images/image/filozofija%20na%20pravoto%2020112012%20(kambovski%20i%20ristova-asterud).doc)

¹⁰ http://www.australianmacedonianweekly.com/edition/1193_27092011/082_nastani_k.html

¹¹ Многи бугарски фемининативи су обележени као колоквијални или супстандардни, нпр. депутатка, докторка, доцентка, министърка, професорка, ученка, (иронично и ретко) шефка.

конкретним говорним ситуацијама, јер би доследна системска решења, сагласно којима се и за социјалне феминативе и за социјалне маскулативе даје атрибут и предикат у одговарајућем роду, променила структуру реченице до непрепознатљивости.

Као и иначе када се добију политичке смернице за акцију, а то важи и за језичку политику у сфери родне равноправности, неки активисти су у томе ревноснији, да би уложено поверење оправдали, а други имају у томе мање успеха, поготову ако у комуникацији наилазе на већи отпор употреби рогобатних језичких иновација и политичког новоговора.

У српском језику најјачи подстицај стварању социјалних феминатива дошао је током последњих деценија, поготову у првој деценији XXI века, на таласу радикалне промене идеолошких и вредносних система, што је поред осталог обухватило и неке идеје новог феминизма, који је умногоме потиснуо идеје либералног феминизма, у оквиру којег су питања односа језика и пола постављана у одмеренијој форми.

7. Процес увећавања броја социјалних феминатива у словенским језицима, који је био изазван све већим комуникацијским потребама за таквим именицама, несумњиво има као позитивну страну обогаћивање језичких ресурса, попуњавање неких језичких лакуна, систематизацију и развој неких творбених категорија.

Истовремено, стварање социјалних феминатива под утицајем језичке политике, која се руководи пре свега идејом апсолутне полне равноправности, праћено је и низом околности друкчије природе, као што су, поред других, следеће:

1) Потискује се привативна опозиција између грамема мушког рода и женског рода. У систему граматике именица са значењем друштвеног статуса или занимања она се замењује еквиполентним односом именица мушког и женског граматичког рода уз сужавање могућности употребе облика мушког рода као неутралног облика у односу на значења пола, односно његове употребе у генеричком значењу, са тенденцијом искључивања могућности употребе у генеричком значењу именица које значе професију или друштвени статус.

На пример, реченицу *На састанку учесћивују њредсјавници навијача* требало би, следећи идеју тако схваћене равноправности, заменити реченицом *На састанку учесћивују њредсјавнице и њредсјавници навијачица и навијача*.

Поред тога, доследно изражавање женског пола помоћу социјалних феминатива, односно избегавање уобичајене употребе

именичких облика мушког рода за означавање особа оба пола, лако води у непотребну синтаксичку двосмисленост. На пример, реченица *Она је наша најбоља диригенткиња* може да значи (1) да је дата особа најбоља међу нашим женама диригентима или (2) да је она најбоља међу нашим диригентима уопште, а уз то је жена, за разлику од реченице *Она је наш најбољи диригент*, која значи да је дата особа најбоља међу онима који се баве дириговањем без обзира на полну припадност.

2) Доследно изражавање значења женског пола помоћу социјалних фемининатива обично је комуникацијски сувишно и некономично, као, на пример, ако би реченица гласила *Ово је уџбеник за студенткиње и студенте Филолошког факултета*, јер је сасвим небитно којег је пола корисник уџбеника, а уобичајена је употреба именице мушког рода за припаднике оба пола без дискриминативне конотације коју неки заговорници политичке коректности у сфери односа међу половима ту желе да виде.

Тако, на пример, у једном конкурс за асистента директора, који је требало превести с пољског на словачки и чешки, зарад родно-политичке коректности морала су бити употребљена чак четири израза уместо једног: *асистенткиња директорке*, *асистенткиња директора*, *асистент директорке* или *асистент директора*, односно, на словачком и чешком: А. *asistentka riaditel'ky* / *asistentka ředitelky*, Б. *asistentka riaditel'a* / *asistentka ředitele*, В. *asistent riaditel'ky* / *asistent ředitelky*, Г. *asistent riaditel'a* / *asistent ředitele*.¹²

С друге стране, превиђа се да настојања доследног раздвајања социјалних фемининатива и социјалних маскулинатива неизбежно застају на чињеници да је огроман број социјалних фемининатива системски изведен од именица мушког рода. На пример, према *учиџел* имамо *учиџел-иц-а*, тако и *директор-к-а*, *продавач-иц-а*, *јевач-иц-а* и сл. Дакле, мушки облик се налази у основи великог броја фемининатива, чему, разуме се, нико ко није гендерно хиперсензитиван не придаје и не треба да придаје политички значај и не види, и не треба то да види, као знак угрожавања самосталности и равноправности жена.

Питање је где су границе радикалног феминизма у области граматике и да ли би следећи корак могао бити захтев да се сви фемининативи изведени из именица мушког рода замене неким новим речима, изведеним од других основа, како би еманципација женског

¹² За ове примере захваљујем др Далибору Соколовићу.

рода била још већа. Наравно, то је само реторичко питање, какво би било и питање где су границе бесмисла.

Ако би се равноправност доследно педантно вагала, могло би се рећи да су жене привилеговане јер се за означавање њихове професије или друштвеног статуса сада често могу користити именице или мушког рода (нпр. *Она је дирекџор*) или женског рода (нпр. *Она је дирекџорка*), што је мушкарцима ускраћено, јер се за означавање професија и друштвеног статуса мушкараца користе скоро безизузетно именице мушког рода, које се користе и неутрално када се пол сматра комуникацијски небитним. Посматрано из тог угла, може се рећи да није језички сексизам када се именице мушког рода употребљавају за означавање професије и друштвеног статуса у генеричкој функцији¹³, независно од пола њима означених особа, него је језички сексизам инсистирање да се истакне пол особе и тамо где је то ирелевантно.

8. Нови социјални фемининативи као и већина других неологизама могу се посматрати са становишта 1) стварања (тј. са становишта њихове уклопљености у језички систем), 2) имплементирања (спонатно или присилом језичке политике) и 3) прихватања или неприхватања (потпуног или делимичног, модификованог или изворног итд.)

Сагласно томе, учвршћивање неологизама у говору и језику, било да они настају спонтано или организовано, не зависи само од тога како настају него и како се прихватају. Прихватање фемининативних неологизама, које се понекад у јавности неосновано представља и као услов за улазак Србије у Европску унију (*НИН*, 13. августа 2009) разликује се од других неологизама, нпр. књижевних, термилошких, жаргонских и др., и тиме што личи на имплементирање политичких или идеолошких директива и новоговора.

Као што је познато, политички ставови и препоруке по правилу нису само слово на папиру него се спроводе и шире, а то важи и за језичку политику, па и ону која се односи на родно коректну употребу језика, већ према томе да ли и колико постоје механизми за спровођење такве политике. Када је реч о језичкој политици, ту данас главну улогу имају медији, односно уредници и новинари у њима који настоје да буду на траженој политичкој линији, затим донекле

¹³ О проблемима избегавања или немогућности употребе генеричких назива као симптому афазичних поремећаја, а у контексту критике фемининативних неологизама, в. Радич 2013.

и наставници и професори, као и политички активисти с више или мање лингвистичке стручности. Мотиви могу бити различити – од најчистијих убеђења да се ради исправна ствар, до другачијих или чак сасвим другачијих.

С друге стране, и мотиви оних који прихватају новине у језичкој политици и уносе их у свој језик такође могу бити различити – од уверења да управо тако треба чинити, до жеље да се избегне етикетирање због политичке некоректности, па све до жеље да се буде савремен, да се не заостане за оним што је ново и препоручљиво.

Говорна мода је социолошки и социолингвистички феномен, у оквиру којег и сасвим спонтано, али и организовано, многи оказационализми постају неологизми, а затим улазе у општеупотребну лексику.

Зато се ни прихватање социјалних фемининатива од дела говорних представника словенских језика не може објаснити само једном врстом разлога.

9. Стварање и употреба фемининативних неологизама у српском језику има подршку значајног дела медија и представника власти. Велики део српске јавности се за сада доста уздржано или критички односи према тој лингвистичкој струји радикалног феминизма, држећи се мишљења да посао лингвиста, а још мање новинара, није да измишљају нове речи и нову граматику, него да описују, објашњавају и кодификују то што већ постоји у језику (см. Ћорић 2006, Пипер 2008, Милорадовић 2009, Радић 2013, Стојановић 2013). Критика фемининативних неологизама по правилу није усмерена против социјалних фемининатива уопште, него против њиховог вештачког стварања или коришћења као средства политичке диференцијације (в. такође Радић 2007; Радић 2010а; Радић 2010б; Радић 2011; Радић 2013; Валс 2012; Пипер 2014; Милорадовић 2015).

Таква ситуација ставља пред лингвисте и друга питања – на пример, како се принципијелно односити према граматикализацији која долази „споља“, из идеолошких и политичких кругова; који је степен граматикализације социјалних фемининатива у појединим словенским језицима (см. VAN LEEUWEN-TURNOVCOVÁ et al. /ed/ 2002); колико је тај процес био природан и доследан и колико је он условљен културном традицијом или тежњом говорног лица да прати говорну моду, оно што је у политици у тзв. тренду или просто да пружи доказ своје политичке коректности; треба ли убудуће уводити у граматичке и лексикографске описе напомене у складу с којима су

неки граматички облици маркирани као политички коректни, а други нису, или политичким погледима оних који те облике користе; докле сежу границе политичке фемининизације српске или било које друге граматике; другим речима, може ли се очекивати, да ради онога што неко види као потпуну родну равноправност у језику, одсад наспрам сваког глаголског, придевског или заменичког облика мушког рода треба употребити као алтернативни и облик женског рода и обратно (и којим редоследом), тј. докле се може ширити потпуно симетрична гендеризација словенске граматике.

10. Статус социјалних фемининатива у оним словенским језицима у којима је таквих именица више и у којима се оне чешће употребљавају вероватно одражава пут којим ће се на мање или више сличан начин развијати употреба социјалних фемининатива у српском језику, ако се одржи политичко окружење које иницира, подржава или води такву језичку политику.

Постоје 1) говорне ситуације у којима су социјални фемининативи неопходни, када је важно истаћи да се реченицом означавају особе различитог пола (нпр. *И девојчице и дечаџи њостџигли су леј усџех*), 2) ситуације у којима истицање пола референта није неопходно, али је из неких других разлога употреба социјалних фемининатива пожељна, рецимо да би се избегао конгруенцијски конфликт (нпр. *Докџорка је дошла* јер у српском није уобичајено рећи, као што је то у руском језику могуће: *Врач њришла* и сл.), или 3) постоје ситуације када је употреба социјалних фемининатива сасвим сувишна (нпр. *Хируркиње и хирурзи су на саветџовању*).

Употреба социјалних фемининатива се прво шири у усменом изражавању (пре свега, због закона језичке економије, јер је, на пример, краће *докџорка Перџ* него *докџор Ана Перџ*), али се шири и у језику медија и јавних личности који настоје да следе препоруке о гендерно коректном језику, а затим и свих оних који настоје да те препоруке следе, било зато што верују у њихову умесност, било зато што не желе да се огреше о политичку коректност, или из оба разлога, или из језичке помодности.

Посматрано из граматичког угла, социјални фемининативи се најпре и најлакше употребљавају тамо где нема проблема са координацијом у роду између субјекта и предиката, дакле када је субјекат једночлан (нпр. *Докџорка долази*, *Докџорка ће доћи*, *Докџорка је дошла*).

Нема граматичких сметњи ни за употребу социјалних фемининатива у номинативним изразима у називима, насловима, потписима

и сл., иако би то тражило да се усвоји званична номенклатура занимања, титула и сличних назива у двојном, алтернативном облику социјалних маскулинатива или социјалних фемининатива, нпр. *Председник или председница парламенџа*.

Конгруенцијски конфликти у именским изразима са социјалним фемининативима у атрибутиву и са презименом лако се прихватају, нпр. *професорка Павић* иако би са становишта гендерне равноправности доследније било *професорка Павићка*, али се прихватају утолико теже уколико је атрибутивни низ дужи, јер обично то звучи неубичајено до неприхватљивости, нпр. *наша љајолошкиња професорка Ана Павићка*, иако је то доследно у духу гендерне равноправности. Доследност примене захтева за пуном језичком родном равноправношћу највидљивије показује њихову апсурдност.

Конструкције са родно неутралним социјалним маскулинативима у атрибутиву испред имена и презимена женске особе, нпр. *професор докџор Ана Павић*, толико су се уобичајили у српском језику и нормативно су неспорни, да би само интензивна присилна језичка политика могла да их учини неприхватљивим, односно замени фемининативно наглашеним изразима типа *професорка докџорка Ана Перићка*. Деклинабилно женско име довољан је граматички сигнал пола па би се понављање те информације у свим другим деловима вишечлане синтагме са атрибутивима осећало као утолико непотребније уколико се више пута понови.

Истовремено то је довољан граматички услов да се избегне координацијски конфликт са предикатом у женском роду, нпр. *Докџор Ана Павић је дошла*. Понављање информације о женском полу у именском изразу представља њено наглашавање, које није неопходно, али се осећа као прихватљиво, нпр. *Докџорка Ана Павић је дошла*. Међутим, исказивање исте информације о женском полу и помоћу два атрибутива, нпр. *Примаријускиња докџорка Ана Павић је дошла* представљало би несумњиво претеривање и зато ће мало ко употребити такав именски израз (али се атрибут и атрибутив осећају као прихватљив спој, нпр. *Наша докџорка Ана Павић је дошла*).

У допуни и у адвербијалу нема координације са предикатом, па нема ни проблема који прати употребу социјалних фемининатива у субјекту, нпр. *Учиџељ говори ученицима и ученицама, Он говори о ученицима и ученицама* и сл., иако је и таква диференцијација често комуникацијски сувишна, на пример, мало је вероватно да ће неки професор математике рећи или написати *Данас сам дао ученицама и ученицима џесџ из маџемаџике*.

Ако је и социјални маскулатив и социјални феминатив у субјекту, додатно истицање различитости у полу и обликом предиката толико би променило структуру српске реченице да не изгледа вероватно да ће се такве реченице икад употребљавати (нпр. *Све хирургине и сви хирурзи биле су и били су сиремне и сиремни за операције њацијеникиња и њацијенаија*). То показује да је инсистирање на потпуној полној симетрији у граматизи не само непотребно него и сасвим нереално. А ако је то немогуће спровести у предикату, зашто би се на томе морало инсистирати преко мере потребног и могућег и у другим деловима реченице, осим ради наглашавања гендерне коректности?

11. Може се очекивати да ће вештачко стварање и употреба социјалних феминатива у српском језику углавном бити ограничени на следеће ситуације:

А) када је са становишта успешне комуникације потребно нагласити да се говори о лицима и мушког и женског пола, а предикат је у глаголском облику који нема род, нпр. *Студенти и студенткиње равноправно учесћују у њом њакмичењу*, што се не може друкчије рећи;

Б) када се именица са значењем друштвеног статуса односи на жену, а употребљава се без имена или атрибутива женског рода, нпр. *Професорка је на часу* (поред не мање правилног, али мало званичнијег и информативно потпунијег *Професор Ана Павић је на часу*, или још званичнијег и учтиввијег *Госпођа професор / Ана Павић / је на часу*);

В) када говорник жели да нагласи да говори о особи женског пола чак и ако то за саговорника не мора бити комуникацијски релевантно, нпр. *Она је научница од угледа* (уместо не мање правилног *Она је научник од угледа*), под условом да постоји одговарајући социјални феминатив, уп. *Она је академик већ двадесет година*, без прихваћеног социјалног феминатива у српском језику;

Г) када је социјални феминатив у субјекту, а у предикату је облик женског рода, нпр. *Професорка је дошла* (колоквијално), поред званичнијег и учтиввијег са навођењем имена и презимена *Професор Ана Павић је дошла* и још званичнијег и учтиввијег са навођењем титуле или звања *Госпођа професор Ана Павић је дошла*.

Другим речима, за употребу самог социјалног феминатива или за његову употребу у конструкцији с неком одредбом није важно само да ли говорник жели да се изјасни о родној равноправности,

него је важно и то и да ли саговорник (или саговорница) жели да добије ту информацију као комуникацијски релевантну, а важно је такође у каквом се синтаксичком окружењу та именица употребљава и какав се степен званичности и учтивости жели постићи.

Искључивањем из репертоара језичких могућности средстава за степеновање хонорификације, значило би непотребно осиромашивати изражајне могућности српског језика.

С друге стране, у српском језику доследно се избегавају конгруенцијски конфликти типа *наша академик, ваша докџор* и сл. (уп. у руском *наша врач*), као и координацијски конфликти типа *Академик је рекла, Докџор је дошла* и сл. (уп. у руском *Наша врач сделала ему укол*), ако у субјекатском именском изразу нема женског имена с којим предикат може остварити координацију у роду, нпр. *Академик Ана Павић је рекла...; Докџор Мира Мирић је дошла* и сл.

12. Убрзано стварање социјалних фемининатива праћено је порастом броја дублетних облика, што се негативно одражава на стабилност књижевнојезичке норме. У чланку о типолошким особинама српскохрватског језика, бугарски лингвиста Иван Леков (1963) истакао је да је једна од таквих особина изразита раширеност варијантних или дублетних облика на свим нивоима језичког система.

У српском језику је нагло ширење фемининативних неологизма у првој деценији XXI века, пре свега у језику медија и јавном говору, довело до повећања броја дублетних граматичких или лексичко-граматичких облика, нпр. *џрофесор Ана Павић, џрофесорка Ана Павић // џрофесорица Ана Павић, дирекџор Ана Павић // дирекџорка Ана Павић // дирекџорица Ана Павић* и сл.

То је још једна потврда чињенице да подстицање масовног стварања нових именичких облика, пре него што је такав план осмишљен до свих творбених, морфолошких, синтаксичких и стилских појединости, дестабилизује књижевнојезичку норму, те да иновације у језичкој норми треба претходно да буду испитане на свим нивоима њихове употребе.

Дублетни начини означавања особе женског пола постоје и у другим словенским језицима, а фемининативни неологизми ту дублетност увећавају, уп. у словеначком *dekanica*, (372 примера у корпусу www.gigafida.net), поред *dekanja* (228 примера у корпусу [gigafida](http://www.gigafida.net)) и поред *dekanka* (162 примера у корпусу [gigafida](http://www.gigafida.net); у том значењу не постоји у речнику *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, али је у употреби, *šefinja* поред *šefica*, или *gospa profesorica // gospa profesor* (кол.)).

Уп. такође у бугарском колоквијално *министърка*, *директорка*, *лекарка* поред стилски неутралних облика *министър*, *директор*, *лекар* (о жени); у македонском *деканка*, *прејседателка*, *премиерка*, *ректорка*, *шефица* поред *декан*, *прејседател*, *премиер*, *ректор*, *шеф* (о жени), такође: *Госпоѓо професорке / професор*; у чешком *šéfová*, *šéřka*, такође: *dramaturzka // dramaturgyne*; *chirurgzka // chirurgyne*; *zemedelka // zemedelkyne* (Нецименко 2009); у пољском *pracowniczka*, *przodowniczka* поред стилски маркираног *pracownica*, *przodownica*; у белорус. *Дзяржаўны сакратар / сакратарка* (кол.), *рэктар/ рэктарша* (кол.), *дэканша* (кол.), *дырэктарка* (кол.); у глс. *basnica/basnjerka*, *člonka akademije / akademikarka* итд.

Реално постојање социјалних фемининатива у неком језику не зависи толико од тога колико је таквих речи сакупљено, углавном из медија и разговорног језика, често без примера употребе, него колико је висока фреквенција таквих речи у свим функционалним стилевима неког књижевног језика у дужем временском периоду, посебно у језику добрих писаца и колико је таквих речи описано у најбољим речницима књижевног језика. Оказионализми и ретки неологизми, као и речи које су тек почеле да се употребљавају као обележје тренутно новог начина изражавања, не могу се узети као речи које су са јаким разлогом ушле у књижевни језик и које ће у њему трајно остати.

12. Посебну пажњу заслужује питање о границама доследног спровођења принципа родне равноправности у морфологији и синтакси, које задире у граматичку заменица, придева и глагола, што се делимично односи на питање конгруенције у именским групама, чије језгро чине социјални фемининативи и маскулинативи, као и на питање о облику за род у предикату реченица с таквим двочланим субјектом. Доследна примена тог принципа у процесу рекодификације књижевнојезичке норме водила би стварању конструкција какве још не постоје ни у српском ни у неком другом језику. На пример, реченице типа *Сви сџуденџи морали би да буду добро љриљремљени* требало би заменити реченицама типа **Сви сџуденџи и све сџуденџикиње морали би и морале би да буду добро љриљремљени и љриљремљене*.

Та и њима сродна питања у литератури о социјалним фемининативима се углавном не разматрају, него се пажња поборника реформе граматике именица усредсређује на стварање што већег броја нових именица – социјалних фемининатива. Ипак, тешкоће у вези

с недоследном применом принципа језичке равноправности односа међу половима показују да су такве промене у граматици именица неизбежно повезане са целом реченичном структуром.

Слична колебања се срећу и у другим словенским језицима, уп. У буг. *Виe стe ходили в Америка, г-жо министър / колеги*, уз честа огрешења о норму, типа *Виe стe ходила в Америка, г-жо министър; Виe стe писала писмо; Виe стe изпратила посланието си до хората*.

Другим речима, ако се иновација покушава увести у један део језичког система, а не и у други, који је с првим у функционалној вези, поставља се питање није ли боље или одустати од селективне недоследности, или је боље решење осмислити до краја пре него што се покуша његова имплементација.

13. Неизбежно недоследна примена политике родне равноправности на граматику, испољава се у српском језику и у томе што се иновације вештачки ограничавају само на социјалне фемининативе, док се граматика мушких и женских презимена оставља по страни као да то питање не постоји, иако је у говорној пракси веома актуелно. То доводи до конгруенцијских конфликта типа *наша директџорка Ана Марић, ваша уредница Ивана Перић* и сл., или до још изразитијих конгруенцијских конфликта типа *наша директџорка Марић, ваша уредница Перић* и сл., који представљају једно од актуелних питања стандардизације српског језика.

Индикативно је да су после 1945. године, када је улогу данашњих феминистичких организација једним делом имала организација *Антифашистички фронт жена*, посебни облици женских презимена по мужу (напр. *Марићка*) или по оцу (напр. *Марићева*) у српском језику скоро сасвим нестали из употребе, вероватно као трагови тзв. буржоаских погледа на односе међу половима, у складу са тадашњом, владајућом идеологијом, језичком политиком и политички коректним говором. Ради друштвене равноправности жена и мушкараца, женска презимена су изједначена са мушкима у облику номинатива једине, али са граматичким својством непроменљивости.

Иако је у српском разговорном језику распрострањена употреба фемининатива типа *Марићка, Симићка, Појовићка* и сл., присталице фемининативних неологизама због нечега не предлажу да се женска презимена ослободе тог стилског ограничења, иако би то потпуно одговарало основној интенцији о полно симетричној граматици. Истина, у том случају требало би решавати још сложеније

питање о родној равноправности у облицима презимена када она значе брачни пар (нпр. *Ивићи*), или када значе целу породицу (нпр. *Ивићеви*) (Ivić 1989).

У конструкцијама са атрибутивима види се још сложенија ситуација, која води јаким колебањима у употреби. На пример, у свечанијим обраћањима истом лицу, као приликом промоције доктората, у савременом српском језику може се чути *Поштована госпођо декан*, *Поштована госпођо декане*, *Поштована госпођо деканице* поред других варијаната са истим значењем. То није одлика доброг, култивисаног и стабилног књижевног језика.¹⁴

14. Доследна родно-коректна употреба социјалних фемининатива наилази на тешкоћу и код питања о реду речи у реченицама са социјалним фемининативима. Сасвим је јасно да је у именским изразима са социјалним фемининативима и социјалним маскулинативима употреба само фемининатива на првом месту исто тако далеко од идеје полне равноправности као и редовна употреба само маскулинатива на првом месту, док би њихова обавезна замена места у говору (чак у зависности од пола говорног лица или од пола сабеседника) јако отежавала нормалну комуникацију, тј. такву комуникацију чији први циљ не би био испољавање коректности у односу на актуелну језичку политику.

15. Фемининативних неологизама по правилу нема у бољим речницима словенских језика зато што ти речници не одражавају најновију лексику, али се такви примери углавном могу наћи у електронским корпусима и специјализованим речницима посвећеним социјалним фемининативима. Одлучност поборника пуне граматикализације социјалних фемининатива да се у језички систем српског језика уведе регуларна опозиција између социјалних фемининатива и маскулинатива испољава се, поред осталог, у састављању и објављивању специјалних речника (в., нпр. SAVIĆ i dr. 2009), у којима се наводе, како давно настали социјални фемининативи, тако и неологизми, ако не и околионализми, понекад с примерима употребе и навођењем извора, а понекад без примера и података о извору (а то су углавном медији), по правилу без стилске ознаке, без обзира на то што се стари и нови социјални фемининативи веома разликују

¹⁴ О ословљавању женских особа у Југославији, посебно у Словенији, у поређењу са новијом ситуацијом в. KERSTEN-PEJANIĆ & RAJLIĆ & VOSS 2012.

једни од других стилским потенцијалом, уп. с једне стране *васѿи-тѿачица, насѿавница, учѿиѿељица*, а са друге *војникиња, еѿискоѿа, драмѿиурикиња*.

16. Из реченог би се могли извести следећи основни закључци.

I) Језичка политика равноправности полова у области граматике понекад као да полази од погрешне тезе о мушкарцима и женама као двама супротстављеним, готово зараћеним класама. У ствари, као што је познато, то нису и не би требало да буду односи компетитивности, нити класне борбе, него узајамног допуњавања и обогаћивања. Постоје и нарушавања тог принципа, али се она не смеју узимати за правило. За разлику од правне или политичке равноправности полова, која је и могућна и нужна, потпуна граматичка једнакост полова је нереална, а није ни потребна, слично као што би нереално било тражити укидање физиолошких или психолошких разлика између жена и мушкараца.

II) Покушаји идеолошког инжењеринга у граматички, ма чиме се оправдавали, јесу опасни, и граматичари не би смели да окрећу од њих главу као од појава које не завређују научну пажњу.

III) Нормативна граматика не треба да подстиче вештачку граматикализацију било којих језичких јединица, па ни социјалних фемининатива. С друге стране, нормативна граматика не треба ни да спречава или успорава спонтани развој социјалних фемининатива и њихов постепени прелазак из усменог изражавања у писмени вид разговорног стила, а затим и у друге стилове књижевног језика (Пипер и Клајн 2014). Штавише, лингвисти који се баве нормативном граматиком српског или неког другог словенског језика налазе се пред задатком разраде низа нормативних решења у области синтаксе социјалних фемининатива који треба да олакшају њихову оптималну употребу.

Цитирана лиѿератури

АРХАНГЕЛЬСКАЯ, Алла М. „Новотвори-феминативи у украјинској мови новој доби: неологизми, озаціонализми чи ефемеризми?“ *Неологични назви осѿб у сучасних слов'јанских мових*. Рѿвне-Острог, Нац. унѿверситет «Острозька академѿа», 2011: 67–122.

АРХАНГЕЛЬСКАЯ, Алла. *Сексизм в языке. Мифы и реальность*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.

- АРХАНГЕЛЬСКАЯ, Алла. „Нові процеси на номінаційному полі фемінінності в сучасній чеській мові.“ *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії* 20, 2 (2012): 48–52.
- АРХАНГЕЛЬСКАЯ, Алла. „К вопросу о подходах к сопоставительному лингвистическому описанию динамических процессов в современных славянских языках.“ *Opera slavica*, XXIII, 4 (2013): 1–16.
- АНТОНИЋ, Слободан. *Искушења радикалног феминизма: Моћ и границе друшћивеног инжењеринга*. Београд, 2011.
- БОДУЭН ДЕ КУРТЕНЭ, И. А. „Некоторые из общих положений, к которым довели Бодуэна его наблюдения и исследования языка.“ В: Венгров, С.А. (ред.). *Критико-биографический словарь русских писателей и ученых* 5. СПб., 1897: 33–35.
- БОДУЭН ДЕ КУРТЕНЕ, Жан. *Лингвистички сѝиси*. Превео, приредио и предговор написао Предраг Пипер. Нови Сад, 1988.
- БОКАЛЕ, Паола. „Професор или професорка? Родът на имена, означаващи професии в украинския и българския език.“ *Езиков свят*, 2009, 1: 7–29.
- БОНДАРКО, А. В. *Теория морфологических категорий*. Ленинград, 1976.
- БОНДЖОЛОВА, Валентина Цв. „Феминативите – между неологичното и оказионалното.“ – В: *Трудове на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“*, кн. 2. *Езикознание*, т. 34, 2004. Доклади от Седмата национална конференция на тема „Проблеми на българската разговорна реч“. 11–12 юни 2004.
- БЕРАМЯЮК, Г.А. „Фемінінатывы, якія не супадаюць па сваіх структурных кампанентах у беларускай і рускай мовах.“ *Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук*, 1996, 1: 109–116.
- ВОРОНОВИЧ, Валерій Л. „Личные существительные-новообразования в белорусском языке (словообразовательная структура и отношение к системе литературного языка).“ Автореферат диссертации. Белорусский государственный педагогический университет. Мінск 2000. <http://www.referun.com/n/lichnyesuschestvitelnye-novoobrazovaniya-v-belorusском-yazyke-slovoobrazovatelnaya-struktura-i-otnoshenie-k-sisteme-lite#ixzz4DHPQoFpZ>.
- ДЕНИСОВА, А. А. (ред.), 2002. *Словарь гендерных терминов*. Под ред. А. А. Денисовой. Региональная общественная организация „Восток-Запад: Женские Инновационные Проекты“. Москва: Информация XXI век, 2002.
- ЗАЛИЗНЯК, А. А. *Русское именное словоизменение*. Москва, 1967.
- КАТАРОВА, Маја, „Која е госпофата министерка?“ http://lektormk.blogspot.rs/2011/02/blog-post_24.html [7. 7. 2016]
- КИРИЛИНА, А. В. „Грамматический род.“ В: Денисова, А.А. (ред.). *Словарь гендерных терминов*. Москва, 2002.
- ЛЕКОВ, Иван. „За някои от найсъществените типологични черти на сърбохрватският език.“ *Zbornik u čast Stjepana Ivšića*. Zagreb, 1963: 237–245.
- МАРКОВ, Борис. 1981. „Именице са значењем лица женског пола у српскохрватском језику.“ *Научни сасѝанак славистѝа у Вукове дане*, 7 (1981): 177–187.
- МИЛОРАДОВИЋ, Софија. „Језик родне равноправности: Родно диференцирани језик и граматичка категорија рода у српском језику.“ <http://test.izjs.myspanel.rs/rubrike/odluke-odbora/103/2015/03/11/jezik-rodne-ravnopravnosti.html> [2. 7. 2016]

- НЕЩИМЕНКО, Г. П. „Существительные женского рода со значением лица в чешском и русском языке: Тенденции развития.“ *Язык. Сознание. Коммуникация. Сборник научных статей, посвященный памяти заслуженного профессора МГУ Александры Григорьевны Широковой*. Выпуск 38. МГУ. Филологический факультет. Макс Пресс, М., 2009: 10–25.
- НЕЩИМЕНКО, Галина П. „Отражение „гендерных“ проблем в славянском словообразовании.“ *Сборник материалов конференции Комиссии по славянскому словообразованию при МКС «Отражение истории и культуры народа в словообразовании» (Киев, 25-28 мая 2010 г.) – Відображення історії та культури народу в словотворенні: Доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів (25-28 травня 2010 р., Київ, Україна*. Упорядкування та наукове редагування Н.Ф. Клименко і Э.А. Карпіловської – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010: 192–207.
- НИКОЛИЋ, Светозар. „Облици имена – звања, занимања, дужности и титула женских лица.“ *Наш језик* VI, 5/6 (1955): 148–152.
- ОДБОР 2008. „Како именовати занимања и титуле женских особа.“ *Сјисци Одбора за сјиндандардизацију српског језика*, X (2008): 98–104.
- ПИПЕР, Предраг. „О граматичком значењу.“ *Живи језици*, 30, 1/4 (1988): 10–16.
- ПИПЕР, Предраг. „Родна равноправност и језик.“ *Нова српска јолишничка мисао*, 3–4 (2008): 128–129.
- ПИПЕР, Предраг. „О грамматикализации сербских фемининативов.“ In: *Grammaticalization and Lexicalization in Slavic Languages*. Ed. M. Nomachi, A. Danilenko, P. Piper. – München – Berlin – Washington/D.C. 2014: 75–86.
- ПИПЕР, Предраг и Иван Клајн, *Нормативна грамајика српског језика*. 2. измењено и допуњено издање. – Нови Сад: Матица српска, 2014.
- РАДИЋ, Јованка. „Пол и категоријална припадност назива за лица у српском језику“, *Шездесет година Института за српски језик САНУ*, Зборник радова, I, Институт за српски језик САНУ, Београд 2007: 381–400.
- РАДИЋ, Јованка. „Род у граматички и савремене друштвене појаве“, *Језички системи и употреба језика*, Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Крагујевац 2010: 95–108.
- РАДИЋ, Јованка. „Појам род у граматички и логици (у светлу ‘феминизације’ српског језика)“, Посебно издање Зборника радова Филозофског факултета Универзитета у Приштини: *Поводом 50-годишњице Филозофског факултета Универзитета у Приштини, у часној проф. др Милосаву Вукићевићу*, Косовска Митровица, 2010: 387–396.
- РАДИЋ, Јованка. „Род у природи, граматички и друштву“, *Гласник Етнографског института САНУ* LVIII/1, Београд 2010: 115–130.
- РАДИЋ, Јованка. „Именички род у језику и равноправност полова у друштву (Логички ниво и моћност рода у српском језику)“, *Књижевни (сјиндандардни) језик и језик књижевности* (Зборник радова са V међународног научног скупа „Српски језик, књижевност, уметност“, књ. I), Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Крагујевац 2011: 43–57.
- РАДИЋ, Јованка. „Доследна ‘феминизација’: испољавање свести о равноправности полова или пут у менталну деградацију“, *Филолог*, бр. 8, год. IV (2013): 25–36.

- САЗДОВ, Симон. *Феминативите во македонскиот стандарден јазик*, Скопје, Мелора, 2007.
- СТОЈАНОВИЌ, Смиљка, „Моција рода у функцији еманципације“, *Српски јазик*, XI/1–2 (2006): 285–307.
- ТОРИЌ, Божо. „Контрастивни опис творбених средстава за обележавање именичке моције у српскохрватском и немачком језику.“ *Књижевност и јазик XXII*, 2 (1975): 265–285.
- ТОРИЌ, Божо. *Моциони суфикси у српскохрватском језику*. 1982, Београд.
- ТОРИЌ, Божо. „Антропониими и творба речи.“ *Књижевност и јазик XXXIX*, 1 (1992): 27–37.
- ТОРИЌ, Божо. „Грамотички род и питање полне дискриминације у језику.“ *Српски јазик* 11, 1/2 (2006): 51–63.
- ЯКОБСОН, Р. „Взгляды Боаса на грамматическое значение.“ В: Якобсон, Р. *Избранные работы*. Москва, 1985: 231–239.
- ЈАНКО-ТРИНИЦКАЈА, Н. А. „Наименование лиц женского пола существительными женского и мужского рода.“ *Развитие словообразования современного русского языка*. Москва: Наука, 1966: 167–210.
- AKO POUŽÍVAŤ rodovo vyvážený jazyk: Možnosti, otázky, príklady*. Bratislava: Centrum Vzdelávania Ministerstva prace, socialnych veci, a rodiny SR, 2013.
- АНИЌ, Владимир. „Rod i spol u srpskohrvatskom jeziku – razgraničenje.“ *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 13, 1 (1984): 5–15.
- БАЈИЌ, Никола. „Spolno (ne)občutljiva raba jezika v Srbiji in Sloveniji v teoriji in praksi.“ 48. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ideologije v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ed. Aleksander Bjelčevič. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2012: 124–128.
- БАРИЌ, Eugeniја. „Mocijski parnjaci i njihova upotreba.“ *Rasprave Zavoda za jezik* 13 (1987): 9–18.
- БАРИЌ, Eugeniја. „Tvorbeni status ženskog mocijskog parnjaka.“ *Rasprave Zavoda za jezik* 14 (1988): 43–49.
- БАРИЌ, Eugeniја. „Ženski mocijski parnjak kao funkcionalna komunikacijska kategorija.“ *Jezik XXXVII*, 1 (1989): 12–21.
- BAUDOIN DE COURTENAY, Jan. „Einfluß der Sprache auf Weltanschauung und Stimmung.“ *Prace Filologiczne XIV* (1929): 184–255.
- БЕДНАРСКА, Katarzyna. „Kdo naj dela, kdo pa skrbi za otroke? Spolni stereotipi v slovarjih.“ *Obdobja 32. Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ed. Andreja Žele. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013: 35–42.
- БЕШТЕР, Mariја. „Raba poimenovanj za ženske osebe v uradovanih besedilih.“ 33. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ed. Aleksandra Derganc. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, 1997: 9–23.
- BUРА, Renata, „Czeskie i polskie feminitywa.“ [w:] *Język i literatura słowacka w perspektywie słowiańskiej*. Studia słowacko-polskie ofiarowane profesor Marii Honowskiej, red. H. Mieczkowska, B. Suchoń-Chmiel, WUJ, Kraków 2005: 71–74.
- СВИКОВА, Јана (ed.). *Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka*. Bratislava: Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí MPSVR SR, 2014.

- ĆORIĆ, Božo. „Nomina agentis na *-lica* s posebnom nijansom značenja.“ *Književni jezik* 1 (1978): 24–32.
- ĆORIĆ, Božo. „Tvorba naziva za ženska bića u južnoslovenskim jezicima.“ *Književni jezik* 3 (1979.): 31–41.
- ĆORIĆ, Božo. „Sufiks *-ka* u mocionoj funkciji.“ *Jugoslavenski seminar za strane slaviste* 31 (1980): 41–71.
- ĆORIĆ, Božo. „Sociolingvistički status naziva za osobe ženskog pola u srpskohrvatskom jeziku.“ *Fluminensia* II, 1/2 (1989–1990): 103–108.
- ČMEJRKOVÁ, Světa. „Communicating gender in Czech.“ *Gender across languages: The linguistic representation of women and men*, vol. 3, eds. Marlis Hellinger & Hadumod Bußmann. Amsterdam: John Benjamins, 2003: 27–57.
- DOKULIL, Miloš. 1958. „K otázce morfoložických protikladů.“ *Slovo a slovesnost* 19: 81–100.
- DOLESCHAL, Ursula. „Sprachstruktur und Geschlecht: Russisch und Slowenisch.“ *Beiträge des Gender-Blocks zum XIII. Internationalen Slawistenkongress in Ljubljana* 15–21. August 2003, eds. Jiřina van Leeuwen-Turnovcová & Uta Röhrborn. München: Otto Sagner, 2003: 75–111.
- DOLESCHAL, Ursula & Sonja Schmid. „Doing gender in Russian: Structure and perspective.“ *Gender across languages: The linguistic representation of women and men*, vol. 1, eds. Marlis Hellinger & Hadumod Bußmann. Amsterdam: John Benjamins, 2001: 253–282.
- DROBNJAK, Nada (ur.). *Upotreba rodno senzitivnog jezika*. Ur. Nada Drobnjak, – Podgorica: Kancelarija za ravnopravnost polova, 2006.
- HELLINGER, Marlis & Hadumod Bußmann. „Gender across languages: The linguistic representation of women and men.“ *Gender across languages: The linguistic representation of women and men*, vol. 1, eds. Marlis Hellinger & Hadumod Bußmann. Amsterdam: John Benjamins, 2001: 1–25.
- HELLINGER Marlis and Heiko Motschenbacher (ed.): *Gender Across Languages: Volume 4*, Goethe University Frankfurt / Technical University of Braunschweig, 2015.
- HENTSCHEL, Elke. „The expression of gender in Serbian.“ *Gender across languages: The linguistic representation of women and men*, vol. 3, eds. Marlis Hellinger & Hadumod Bußmann. Amsterdam: John Benjamins, 2003: 287–309.
- HORVAT, Srećko. 2007. *Protiv političke korektnosti*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- HRASTE, Mate. „Tvorba imenica ženskog roda od stranih imena muškog roda sa završetkom *-t*.“ *Jezik* V, 4 (1957): 106–107.
- HUMAR, Marjeta. „Poimenovanja za moške in ženske v novejših slovenskih terminoloških slovarjih.“ *Izzivi sodobnega slovenskega slovaropisja*, ed. Marko Jesenšek. Maribor: Zora, 2011: 422–440.
- GORJANC, Vojko. „Kontekstualizacija oseb ženskega in moškega spola v slovenskih tiskanih medijih.“ *43. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ed. Irena Novak Popov. Ljubljana: Center za Slovenščino kot Drugi/Tuji Jezik pri Oddelku za Slovenistiko Filozofske Fakultete Univerze v Ljubljani, 2007: 173–180.
- IVIĆ, Milka. „Neka zapažanja o rodu i broju.“ In: Ivić, M. *O zelenom konju: Novi lingvistički ogledi*. Beograd: Biblioteka XX vek. 1989: 128–157.

- JESPERSEN, Otto. *The Philosophy of Grammar*. London, 1955.
- KALITERNA, Tamara. *Ponavljajući lažne istorije, izbor novinskih tekstova, 1990–2013*. – Novi Sad – Beograd: „Cenzura“ i „Žene u crnom“, 2013.
- KALOGJERA, Damir. „O jeziku i spolu.“ *Delo XXVII*, 4 (1981): 37–52.
- KERSTEN-PEJANIĆ, Roswitha & Simone Rajilić & Christian Voß. „Performing – women’ and the socio-political regime: Addressing in socialist Slovenia compared to today.” *Doing gender – doing the Balkans: Dynamics and persistence of gender relations in Yugoslavia and the Yugoslav successor states*, eds. München: Otto Sagner, 2012: 127–145.
- KOZMIK, Vera in Jasna JERAM (ur.). *Neseksistična raba jezika*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko, 1995.
- KRANJC, Simona & Martina Ožbot. „Vloga spolno občutljivega jezika v slovenščini, italijanščini in angleščini.” *Obdobja 32. Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve)*, ed. Andreja Žele. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2013: 233–239.
- KUNST-GNAMUŠ, Olga. „Razmerje med spolom, kot potezo reference in spolom kot slovnico kategorijo”. *Jezik in slovstvo* 40, 7, 1995: 255–261.
- KUSTEC, Katja. *Novotvorjenke za poimenovanje oseb v slovenskem jeziku*. Maribor: University of Maribor, 2009.
- LENČEK, Rado. „O zaznamovanosti in neutralizaciji slovnične kategorije spola v slovenskem knjižnem jeziku.” *Slavistična revija* 20, 1 (1972): 55–64.
- MEČKOVSKA, Nina. „Samostalniški spol v slovenskem in vzhodnoslovanskih jezikih.” *Slavistična revija* 28, 2 (1980): 199–218.
- Motschenbacher, Heiko & Weikert, Marija. „Structural gender trouble in Croatian.“ In: Hellinger, Marlis & Motschenbacher, Heiko (eds.): *Gender Across Languages. The Linguistic Representation of Women and Men*. Volume IV. Amsterdam: John Benjamins, 2015: 49–95.
- MICHÁLKOVÁ, Marcela. *Gender Asymmetries in Slovak Personal Nouns*. The Ohio State University, Columbus, OH, USA, 2010.
- MICHÁLKOVÁ, Marcela. „Taxonomía rodových asymetrií v slovenčine.“ In: J. Kesselová, M. Imrichová, M. Ološtiak (eds.) *Registre jazyka a jazykovedy (2. zväzok) Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešoviensis*. Jazykovedný zborník 51 (2014): 465–498.
- MEILLET, Antoin. „L’évolution des formes grammaticales.“ In: Meillet, A. *Linguistique historique et linguistique générale*. Paris, 1948/1912: 130–148.
- MEL’CHUK, I. A. „Several types of linguistic meaning.“ V: Akhmanova, O.S., Mel’chuk, I.A., Frumkina, R.M., and E.V. Paducheva. *Exact Methods in Linguistic Research*. Berkeley, Los Angeles, 1963: 36–43.
- SAVIĆ, Svenka, Marijana Čanak, Veronika Mitro, Gordana Štasni. *Rod i jezik*, Novi Sad, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije, Novi Sad, 2009.
- SAZDOV, Simon. „Feminativi u hrvatskom i u makedonskom jeziku.“ *Hrvatskomakedonske književne, jezične i kulturne veze, Zbornik radova* 3, Filozofski fakultet, Rijeka, 23–25 ožujak 2011: 343–347
- STABEJ, Marko. „Seksizem kot jezikovnopolični problem.” 33. *Seminar slovenskega jezika, literature in culture*, ed. Aleksandra Derganc. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 1997: 57–68.

- STATISTIČNI URAD Republike Slovenije. *Standardna klasifikacija poklicev*, Ljubljana, 2008.
- ŠRIBAR, Renata. *Interne smernice za spolno občutljivo rabo jezika*. www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/pdf/znanost/Zenske_v_znanosti/interne_jezikovne_smernice_za_komisijo_final.pdf [17 March 2014]
- TERKANIČ, Maroš. „Právne aspekty používania rodovo vyváženého jazyka.“ *Analýza významu a možnosti používania rodovo vyváženého jazyka*. CV MPSVR SR 2014.
- TOPORIŠIČ, Jože. „K teoriji spola v slovenskem knjižnem jeziku.“ *Slavistična revija* 29, 1 (1981): 80–94.
- UMEK, Neža. *Feminizacija v slovenščini in francoščini: Družbeni in/ali jezikovni problem?* Ljubljana: University of Ljubljana, 2008. dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Umek-Neza.PDF [2 January 2014]
- VAN LEEUWEN-TURNOVCOVÁ, J. et al. (eds). *Gender-Forschung in der Slawistik. Beiträge der Konferenz Gender – Sprache – Kommunikation – Kultur 28. 4. – 1. 5. 2001*. Wien, 2002.
- VINCE, Zlatko. „Drugarica direktor, gospođa profesor ili drugarica direktorica, gospođa profesorica?“ *Jezik*. III, 4 (1954–1955): 113–118.
- WIRGHOVÁ, Ivica. „Rodové stereotypy a jazyk.“ *Otázky žurnalistiky*, 51, 1–2 (2008): 99–104.

Предраг Ј. Пипер

О СОЦИАЛЬНЫХ ФЕМИНИНАТИВАХ В СЕРБСКОМ И В ДРУГИХ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

Резюме

Социальные феминативы типа сербских *їевачица*, *учиїељица*, *уїравница*, существующие во всех славянских языках, в последние десятилетия стали актуальным объектом языковой политики, проводимой с точки зрения политкорректности в области гендерных отношений. Этим обусловлено требование формирования фемининных неологизмов по отношению к каждому имени существительному мужского рода, обозначающему профессию или социальный статус. Подобное влияние идеологических и политических критериев на изменение грамматической структуры языка наблюдается в большей или меньшей степени во всех современных славянских литературных языках. Общей чертой, характеризующей такую языковую политику, является коммуникативная и грамматическая необоснованность выдвигаемых требований.

Ключевые слова: сербский язык, славянские языки, грамматический род, естественный род, феминативы, политкорректность.

Predrag J. Piper

ON SOCIAL FEMININATIVES IN SERBIAN
AND OTHER SLAVIC LANGUAGES

Summary

Social femininatives, such as Serbian *їевачица, учийїељица, уїравница*, available in all Slavic languages, have in recent decades become a subject of language policy based on political correctness in the field of gender relations. As part of this language policy, the requirement is put forward of creating feminine neologisms in respect of each masculine noun, designating a profession or social status. The use of the ideological and political criteria in order to change the grammatical structure of the language is typical of more or less all modern Slavic literary languages. A common feature of such language policy is their communicative and grammatical groundlessness.

Keywords: Serbian language, Slavic languages, nouns, grammatical gender, natural gender, femininatives, political correctness.